

چند نکته در زمینه سیاست

یکسان سازی

نرخ ارز

در گفتگو با دکتر کمیجانی، معاون اقتصادی بانک مرکزی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

نفت و ادامه تخصیص ارز به نرخ ترجیحی برای واردات کالاهای اساسی، یکسان سازی نرخ ارز پایدار نماید و شرایط رجعت به نظام چندگانه پدید آمد. در تجربه سال ۱۳۷۲، نقض ترتیبات اجرایی اندیشیده شده در خصوص تقبل پرداخت مابه‌التفاوت نرخ ارز یکسان با نرخ ارز ترجیحی در ایجاد تعهدات ارزی، و پذیرش آن توسط دولت سبب تشکیل حساب ذخیره تعهدات ارزی و بسط پایه پولی شد که آثار تورمی نیز برجای گذاشت.

● لطفاً درباره آثار نامطلوب نظام چندگانه ارزی توضیحات بیشتری را ارایه فرمایید.
○ غالباً سیستم چند نرخ ارز از نیل به اهداف مورد انتظار از نرخ ارز (رفع عدم تعادل تراز پرداخت‌ها، اصلاح

● جناب دکتر کمیجانی! ضمن تشکر به خاطر پذیرفتن دعوت ما به مصاحبه، در ابتدا بفرمایید که مفهوم یکسان سازی نرخ ارز چیست و این امر در اقتصاد ما چه سوابقی دارد؟

○ مساله یکسان سازی نرخ ارز در کشورهای جهان سوم موضوع جدیدی نیست و سوابق نظری، مطالعاتی و اجرایی آن، در اکثر کشورها به دهه ۱۹۷۰ و خروج از نظام برتن‌وودز بر می‌گردد. در ایران، اجرای یکسان سازی نرخ ارز به اوایل دهه ۱۳۷۰ برمی‌گردد. طی این دهه، دو حرکت عمده، یعنی تنزل تعداد نرخ‌های برابری ارز در مقابل ریال و سپس یکسان سازی کامل بازار ارز کشور به معنی تک نرخ شدن ارز، به اجرا درآمد. اما به واسطه عدم اتخاذ سیاست‌های تکمیلی، کاهش قیمت جهانی

● اشاره

یکسان سازی نرخ ارز، یکی از اهداف عمده دولت در بودجه سال آینده است و آثار و پیامدهای وسیع ناشی از اجرای این سیاست موجب شده است که بحث یکسان سازی نرخ ارز به عنوان یکی از مباحث داغ در محافل اقتصادی مطرح شود. ما هم این موضوع را به عنوان موضوع اصلی این شماره انتخاب کرده‌ایم و دامنه بحث را تا حدودی گسترده‌ایم که تمامی جوانب و ابعاد آن را در برگیرد. مجموعه این مباحث مشتمل است بر سه مصاحبه و دو مقاله به شرح زیر:

(۱) چند نکته در زمینه سیاست یکسان سازی نرخ ارز / گفتگو با دکتر اکبر کمیجانی، معاون اقتصادی بانک مرکزی،

(۲) یکسان سازی نرخ ارزی الآن بوی سیاسی می‌دهد، ولی در پنج سال آینده... / گفتگو با اسد الله عسگر اولادی، نایب رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران،

(۳) اقتصاد کشور را باید از دلاری شدن نجات دهیم / گفتگو با دکتر ابوالقاسم حکیمی‌پور، عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی،

(۴) انتظارات از یکسان سازی نرخ ارز / مقاله‌ای از دکتر غلامحسن عبیری، عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی،

(۵) گذر از نظام چندگانه ارزی به سیستم نرخ واحد ارز، دغدغه‌ها و دستاوردهای مورد انتظار / یک بحث تحلیلی از اداره بررسی‌ها و سیاست‌های اقتصادی بانک مرکزی.

امیدواریم این مجموعه مورد توجه شما قرار گیرد.
بانک و اقتصاد

○ آثار یکسان سازی نرخ ارز را می توان به دو دسته کلی تقسیم کرد: اثرات درآمدی و اثرات قیمتی. آثار درآمدی به آثار کلان اجرای سیاست فوق روی بودجه دولت، ترازنامه بانک مرکزی، حجم پول و نظایر آن بر می گردد که از طریق سیاست پولی به اقتصاد سرایت می کند. آثار قیمتی هم ناظر بر تغییر قیمت های نسبی و علایم اقتصادی تخصیص دهنده منابع میان بخش ها و رشته فعالیت هاست.

آثار یکسان سازی نرخ ارز بر متغیرهای بخش واقعی اقتصاد (تولید، سرمایه گذاری و تجارت خارجی) از طریق بهبود رقابت پذیری اقتصاد ملی ناشی از افزایش نسبی قیمت کالاهای قابل تجارت به سود بخش های تولید کننده داخلی عمل می کند و جریان منابع مالی و واقعی اقتصاد را از بخش های تولیدکننده کالاهای غیرقابل مبادله به سوی تولید کالاهای قابل مبادله سوق می دهد. افزایش حاشیه سودآوری بخش واقعی اقتصاد، فعالیت های تولیدی را جذاب کرده و به تغییر ساختار تولید و به تبع آن، ساختار صادرات کمک می کند. همچنین، با شفاف شدن یارانه های پنهان ارزی موجود در بودجه های سنواتی، زمینه رقابت بیش از پیش سازمان های دولتی و مؤسسات عمومی با بخش خصوصی فراهم می شود و بهبود عملکرد اقتصادی از طریق ارتقای سطح مدیریت بدست می آید.

در مقابل، دغدغه هایی هم در زمینه آثار تورم زای اجرای سیاست یکسان سازی مطرح است. انبساط بودجه دولت، رشد نقدینگی و شتاب گرفتن تورم مهمترین خطر ناشی از اجرای این سیاست است، لیکن در صورت الزام و پابندی کامل دولت نسبت به حفظ انضباط پولی و مالی، انتظارات تورمی کنترل خواهد شد و شرایطی مانند تجربه سال ۱۳۷۲ تکرار نخواهد شد، به ویژه اینکه هم اکنون مازاد قابل توجه حساب ذخیره ارزی، استقلال نسبی بیشتر بانک مرکزی و در اختیار داشتن ابزارهای مناسبی مانند اوراق مشارکت بانک مرکزی، تمهیدات مناسبی را برای جذب شوک های پولی، مالی و نفتی فراهم کرده است.

رویه مرفه، بنظر می رسد که چنانچه سیاستگذاران بسته سیاستی جامعی را به گونه ای تنظیم کنند که نرخ رشد پول را متناسب با سطح رشد اقتصادی قرار داده و تحولات نرخ تعادلی ارز را همسو و همگرا با تحولات سایر متغیرهای کلان اقتصادی نگهدارد، می توان از طریق سیاست یکسان سازی نرخ ارز، اصلاح جدی در بخش مالی اقتصاد صورت داد و از طریق اصلاحات ساختاری مناسب در بخش واقعی، برخی عدم تعادل های خرد و کلان اقتصاد را برطرف کرد.

● مجدداً از شما تشکر می کنیم.

بودجه، تأمین نیاز بخش های حایز اولویت و بهبود تخصیص منابع) در میان مدت ناتوان بوده است. این سیستم نمی تواند از رانت جویبی اقتصادی، تخصیص غیربهبوده و علی النهایه تضییع منابع و تأثیر سوء بر ذخایر بین المللی کشور جلوگیری کند.

نظام ارزی کشور در خلال دهه اول انقلاب مرکب از تخصیص چندگانه ارز بوده و حتی در مقطعی، هفت نرخ تبدیل برای پول ملی وجود داشت و به تبع آن، برای هر نرخ لیستی از کالاهای قابل ورود تنظیم شده بود. در تجزیه و تحلیل مسایل اقتصادی، صاحب نظران متفق القول بودند که یکی از مهمترین ریشه های مشکلات اقتصادی کشور، نظام ارزی چندگانه بوده است. این نظام، منبع اصلی ایجاد اختلال و انحراف در الگوی تخصیص منابع و لاجرم انتشار دهنده ناکارایی در بدنه اقتصادی کشور تلقی می شود. تغییر مسیر اقتصاد از تمرکز بر فعالیت های تولیدی به سود رانت جویبی، واسطه گری و خدمات غیرتولیدی در این راستا توجیه می شد. علاوه بر این، نظام چندگانه ارزی مآخذ عدم شفافیت رژیم تجاری، اشاعه دهنده فساد اداری و بالاخره محملی برای گسترش اعمال نفوذ گروه های ذینفع در فرآیند سیاستگذاری کلان اقتصاد کشور قلمداد می شود. همچنین، با افزودن بر ثروت اقشار برخوردار از واردات کالا به نرخ ترجیحی و نیز با شدت گرفتن فشارهای تورمی، رژیم ارزی فوق به تشدید و تعمیق نابرابری در الگوی توزیع درآمد و ثروت در جامعه انجامید و دخالت بیشتر دولت در اقتصاد به منظور حمایت از اقشار کم درآمد را توجیه ناپذیر ساخت. بالاخره اینکه، تخصیص یارانه ضمنی با استفاده از ابزار نرخ ترجیحی ارز، به ویژه به صنایع بزرگ، اتکای این صنایع به واردات را افزایش داده و انگیزه های جایگزینی واردات را از بین می برد.

● زمینه ها و انگیزه های قانونگذار از اجرای سیاست

یکسان سازی نرخ ارز چه بوده است؟

○ براساس شواهد تجربی، تفاوت نرخ ارز آثار منفی بر بازدهی سرمایه و رشد اقتصادی داشته و عدم شفافیت یارانه ها فضای رقابت آزاد را نقض کرده و به منفعل تر شدن بخش خصوصی در عرصه فعالیت های اقتصادی انجامیده است. از میان برداشتن این مشکلات، قانونگذار را بر آن داشت که در شرایط مساعد فعلی (به لحاظ ثبات سیاسی - اقتصادی، اعمال سیاست های انضباطی مالی توسط دولت، نرخ تورم پایین، و در اختیار داشتن ذخایر مناسب ارزی) نسبت به اجرای سیاست یکسان سازی بازار ارز اقدام کند.

● تبعات یکسان سازی نرخ ارز و اثر آن بر متغیرهای اقتصادی چگونه است و تصور می فرمایید که اجرای این سیاست چه دستاوردهایی داشته باشد؟

▲ دکتر کمیجانی: نظام چندگانه ارزی، اشاعه دهنده فساد اداری است.